

2de helft 2019

Land	Verenigde Staten
Datum	17 – 19 juli 2019
Missieleiding	Minister-president Mark Rutte, minister Bruno Bruins en watergezant Henk Ovink
Type missie	Economische missie
Delegatie	87 bedrijven & kennis- en overheidsinstellingen uit de sectoren Life Sciences & Health, Robotics/Artificial Intelligence (AI) en Climate Resilience.
Achtergrond	Economische missie aansluitend op bezoek minister-president aan Washington DC.

Samenvatting

Van 17 t/m 19 juli vond een economische missie plaats naar Boston. Onder leiding van minister president Mark Rutte en met de minister voor Medische Zorg en Sport, Bruno Bruins en watergezant Henk Ovink, bezochten 125 deelnemers (waaronder 87 bedrijven inclusief start- en scale-ups, kennisinstellingen) het hart van onderzoek en innovatie aan de oostkust van de VS, Boston. Voorzitter VNO-NCW, Hans de Boer, was zakelijk missieleider.

De deelnemende bedrijven waren verdeeld over drie sectoren, namelijk Life Sciences & Health, Robotics/Artificial Intelligence en Climate Resilience. Gedeelde maatschappelijke uitdagingen en parallelle economische belangen vormden de basis voor een unieke mogelijkheid om innovatieve concepten, technieken en producten van Nederlandse makelij in deze sectoren op de kaart te zetten in Boston. Dit werd, mede dankzij de aanwezigheid van de bewindspersonen, op een succesvolle wijze volbracht.

Belangrijkste onderdelen programma

- Gesprek minister-president– Gouverneur Charlie Baker van Massachusetts.
- Bezoeken Boston Dynamics, MIT Computer Science and AI Lab (CSAIL) en Philips.
- Business C-level Roundtable AI.
- Design workshop over een klimaatbestendige aanpak in het Wentworth Technological Institute.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

MVO kwam onder andere tot uiting tijdens de design workshop in het Wentworth Technological Institute waar Nederlandse ideeën over de duurzame herontwikkeling van het Little Mystic Channel-district zijn gepresenteerd. Het doel hiervan is het gebied op lange termijn klaarstomen voor de gevolgen van klimaatverandering en zeespiegelstijging.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

Verschillende maatschappelijke uitdagingen zijn aan de orde gekomen tijdens deze missie, zoals digitalisering in de zorg (SDG 3, 9), automatisering (SDG 9) en klimaatadaptatie (SDG 11, 12, 13). Er werden hierbij niet alleen bedrijven bezocht die zich bezighouden met deze uitdagingen, maar deze onderwerpen werden ook bediscussieerd tijdens (publieke) events, zoals het Boston Resilience Seminar of de Business C-level Roundtable AI.

Resultaten en follow-up

- Nederland heeft zich in de drie sectoren weten te profileren als een innovatieve speler die kan bijdragen aan het oplossen van verschillende maatschappelijke uitdagingen zoals klimaatverandering en digitalisering.
- In de Climate Resilience sector is de "Dutch Approach", waarbij alle partijen aan tafel zitten en gezamenlijk oplossingen formuleren, goed gepromoot.
- Positieve evaluatie onder de deelnemende bedrijven, waaruit onder meer blijkt dat niet alleen veel nuttige contacten zijn gelegd, maar bijna driekwart van de deelnemers aangeeft op basis van deze missie verdere zaken te kunnen doen met de VS.
- Er zijn meerdere MoU's ondertekend, waaronder een Joint Venture Agreement tussen Edge Technologies (NL), Boston Global Investors, Eagle Development en Coggsville Group, ter waarde van USD 700 mln en een Transatlantic Life Sciences Partnership tussen het ministerie van EZK en het Massachusetts Office of International Trade and Investment.
- Versterking economische betrekkingen tussen Nederland en (oostkust) VS.

Factsheets RVO

Missies uitgevoerd door RVO worden in de regel 3 maanden na afloop geëvalueerd, deze factsheet is bijgevoegd.

Land	India
Datum	14- 18 oktober 2019
Missieleiding	Minister Sigrid Kaag, minister Bruno Bruins, staatssecretaris Mona Keijzer, Watergezant Henk Ovink, DG Agro Marjolein Sonnema, Zakelijk missieleider Ineke Dezentjé Hamming
Type missie Delegatie	Economische missie parallel aan het uitgaande staatsbezoek 144 bedrijven kennis- en overheidsinstellingen (212 deelnemers) uit de sectoren maritiem, water, life sciences & health, landbouw en HTSM/IT.
Achtergrond	Opvolging missie o.l.v. minister-president Mark Rutte in 2018

Samenvatting

Z.M. Koning Willem-Alexander en H.M. Koningin Máxima brachten op uitnodiging van President Kovind van 14 t/m 18 oktober 2019 een uitgaand staatsbezoek aan India. Parallel daaraan reisde een economische missie door India met 144 bedrijven en 212 deelnemers o.l.v. ministers Kaag en Bruins, staatssecretaris Keijzer, de Watergezant Ovink en DG Agro Sonnema. 24% van de deelnemers was vrouw en er reisden 19 startups mee. Het was de grootste handelsmissie naar India ooit.

De economische missie bouwde voort op een serie handelsmissies in de afgelopen jaren: 2014 o.l.v. minister Ploumen, in 2015 en 2018 o.l.v. minister-president Rutte. De missie past daarmee binnen de meerjarige inzet op deze strategische markt. Publiek-private samenwerking stond centraal tijdens de missie, met aandacht voor handel en investeringen, maar ook voor kennisuitwisseling en innovatiesamenwerking. Tijdens de Indo-Dutch Technology Summit op 15 en 16 oktober werd het potentieel bevestigd voor Nederlands-Indiase samenwerking aan (innovatieve) oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen in de gezondheidssector, water(beheer) en landbouw.

Het bezoek droeg in belangrijke mate bij aan de verdieping en verbreding van de betrekkingen met India. Door de aanwezigheid van het koninklijk paar en de indrukwekkende delegatie is Nederland op de kaart gezet als innovatief, open en inclusief en als partner om oplossingen te vinden voor maatschappelijke uitdagingen.

Belangrijkste onderdelen programma

- Indo-Dutch Technology Summit op 15 en 16 oktober 2019 in New Delhi. Nederland was de bilaterale partner voor de 25e editie van deze jaarlijkse Indiase top (zoals aangekondigd door minister-president Rutte en premier Modi tijdens de missie in 2018). Aanwezigheid van het koninklijk paar en toespraak door Z.M. Koning Willem-Alexander.
- 3e Indo-Dutch Port Forum in Mumbai op 16 oktober. Aanwezigheid van het koninklijk paar.
- 'High Tech Leadership Roundtable' georganiseerd door VNO-NCW o.l.v. minister Bruins met CEO's en kennisinstellingen.
- Bilateraal gesprek minister Kaag met minister voor Handel en Industrie, Piyush Goyal.
- NFIA bijeenkomst met het koninklijk paar, minister Kaag en CEO's van Indiase bedrijven die in Nederland investeren.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Tijdens de deelnemersbijeenkomst voorafgaand aan de missie ontvingen de deelnemers een briefing over het belang van IMVO met specifieke aandacht voor India. In aanvulling op deze generieke IMVO-aandacht voor de hele missie was IMVO een belangrijk onderwerp tijdens de rondetafel over duurzame landbouw in Kerala in aanwezigheid van het koninklijk paar.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

De missie richtte zich primair op de economische samenwerking tussen Nederland en India voor het ontwikkelen van oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Nederland en India hebben gezamenlijk gekozen voor inzet op water, landbouw en de gezondheidszorg – SDGs 2, 3 en 6. De keuze voor de sectoren in deze missie kwam voort uit deze bestaande samenwerking en de afspraak die minister-president Rutte en premier Modi in 2018 maakten om een gezamenlijke technologietop te organiseren. Digitalisering en technologie om de SDGs te behalen resoneerde

zowel bij de Nederlandse deelnemers als Indiase contacten, in een land waar de maatschappelijke uitdagingen enorm zijn en wereldwijde impact hebben.

Resultaten en follow-up

- Er verschenen 300 print en online artikelen over het staatsbezoek. De handelsmissie wordt in een deel van die berichten genoemd. Op sociale media zijn ruim 3500 berichten geplaatst over het staatsbezoek en de handelsmissie.
- Er werden 51 MoU's en contracten getekend, met een geschatte waarde van meer dan EUR 650 miljoen.
- Voor het Clean Ganga Werkplaatsproject ("Waste2Value") tekende het Nederlandse consortium contracten voor het bouwen van twee fabrieken in Ghaziabad en Muzaffarnagar.
- In 2020 staan 3 innovatiemissies (water, gezondheidszorg en landbouw) gepland als follow-up van deze economische missie.
- Tijdens de economische missie werd een follow-up missie o.l.v. de minister van Binnenlandse Zaken aan India aangekondigd. Naar een datum wordt nog gezocht.

Factsheets RVO

Missies uitgevoerd door RVO worden in de regel 3 maanden na afloop geëvalueerd, deze factsheet is bijgevoegd.

Land	China
Datum	3 – 5 november 2019
Missieleiding	Minister Sigrid Kaag
Type missie	Beursbezoek China International Import Expo (CIIE), Shanghai
Achtergrond	Bestendiging van bilaterale relatie met China

Samenvatting

Het bezoek droeg in belangrijke mate bij aan het bestendigen van de bilaterale relatie tussen Nederland en China, en het promoten van de Nederlandse handelsbelangen. De aanwezigheid van minister Kaag namens Nederland bij de tweede China International Import Expo (CIIE) werd door de Chinese autoriteiten gewaardeerd. Tijdens een bilateraal gesprek met de Chinese assistent-minister voor Handel Ren Hongbin gaf minister Kaag een aantal duidelijke boodschappen af over het belang van het multilaterale handelssysteem en een gelijk speelveld, bescherming van intellectueel eigendomsrecht en de bescherming van privacy en mensenrechten, met name van minderheden. Ook sprak de minister met bedrijven als Philips en Signify en bracht zij een bezoek aan ASML. Daarnaast sprak zij met Nederlandse journalisten, en woonde een netwerkreceptie bij met Nederlandse ondernemers.

Belangrijkste onderdelen programma

- Deelname CIIE-openingsdiner (aangeboden door het Chinese Ministry of Commerce) en bijwonen CIIE-openingsceremonie.
- Bilateraal gesprek met Chinese assistent-minister van handel Ren Hongbin.
- Bezoek aan ASML-kantoor Shanghai.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Tijdens het bilateraal gesprek met assistent-minister Ren Hongbin bracht minister Kaag de Nederlandse zorgen over het gebruik van technologie bij de surveillance van burgers, specifiek de etnische en/of religieuze minderheden, onder de aandacht. Daarnaast gaf zij de boodschap af dat Nederland hecht aan universele criteria van mensenrechten en hier in elk bilateraal gesprek aandacht aan besteedt.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

Doel van het bezoek was deelname aan de CIIE en bestendiging van de bilaterale relatie. Daarmee heeft het bezoek bijgedragen aan het stimuleren van waardig werk en economische groei (SDG 8). De aanwezigheid bij de CIIE is aangewend om ook in bilaterale gesprekken de maatschappelijke uitdagingen en mensenrechten (SDG 16) onder de aandacht te brengen.

Resultaten en follow-up

- Bilaterale relatie met China versterkt.
- Belangrijke boodschappen afgegeven aan Chinese gesprekspartners en Nederlandse pers.
- Overeengekomen om in 2020 Joint Economic Committee (JEC) te laten plaatsvinden.
- Nederlandse handelsbelangen in China gepromoot.

Land	Singapore
Datum	11 - 14 november 2019
Missieleiding	Staatssecretaris Raymond Knops
Type missie	Digitaliseringsmissie
Delegatie	Overheid en bedrijfsleven
Achtergrond	Nederlandse digitaliseringsmissie vanuit de overheid en het bedrijfsleven naar de 'Singapore Fintech Festival en Week of Innovation and Technology' (SFFxSWITCH).

Samenvatting

De digitaliseringsmissie was gericht op het snijvlak van digitale overheid, veiligheid en economie en bestond uit meerdere deelmissies van 'Partners for international business Blockchain', een 'Startup Missie' vanuit Buitenlandse zaken in samenwerking met RVO en delegaties van de ministeries van Economische Zaken en Klimaat, Justitie en Veiligheid, en Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Deze missie fungeerde als springplank voor verdere samenwerking tussen Nederland en Singapore. Nederland kan veel leren van de innovatie van Singapore, bijvoorbeeld als het gaat om het inrichten van dienstverlening volgens levensgebeurtenissen. Projecten als de Moments of Life app (een app voor dienstverlening aan burgers voor belangrijke levensmomenten, zoals online een geboorte registreren) en digitale identiteit leverde interessante inzichten op. Met de ervaringen van deze missie wil staatssecretaris Knops, samen met het kabinet, zich inzetten op de verdere digitalisering van onze overheidsdiensten, met inachtneming van de Nederlandse grondrechten en privacy wetgeving. Voor startup bedrijven die de innovatie verder stimuleren kan hier een belangrijke rol liggen.

Belangrijkste onderdelen programma

- De staatssecretaris heeft bezoeken afgelegd en gesprekken gevoerd met Ministry of Information and Communication (MCI), Government Technology Agency of Singapore (Govtech), Infocomm Media Development Authority (IMDA) en het e-government leadership centre. Centraal stonden de onderwerpen digitalisering van overheidsdiensten, digitale identiteit, digitale inclusie en artificial intelligence (AI).
- Bezoek aan GovTech (Government Technology Agency of Singapore), de overheidsorganisatie verantwoordelijk voor digitale transformatie van de publieke sector.
- De opening van de Holland lounge op het SFFxSWITCH Festival. Op een breed scala aan AI en fintech gerelateerde onderwerpen zijn daar drie dagen lang voor de 60.000 bezoekers plenaire en panelsessies georganiseerd en is de mogelijkheid geboden in de *exhibition hall* technologieën te pitchen. De Holland Lounge was dé plek om alles te weten komen over het Nederlandse startup ecosysteem en voor 1-op-1 sessies met potentiële investeerders.
- Staatssecretaris Knops nam deel aan een panel 'AI for Good' op SFFxSWITCH waar hij de Nederlandse AI strategie en het belang van het bewaken van de Nederlandse grondrechten en privacy voor een breed internationaal publiek naar voren bracht.
- Verder nam Staatssecretaris Knops samen met SG Maarten Camps en de directeur van Techleap deel aan een ronde tafel gesprek over 'human centric AI'. Zowel in de Nederlandse als Singaporese AI strategie wordt de nadruk gelegd op ethische en governance aspecten van AI toepassingen.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Er is in de werving van deelnemers aandacht besteed aan IMVO en alleen startups met diensten en producten in lijn met IMVO zijn meegegaan op missie.

Singapore is één van de vijf 'prioriteiten hubs' in het Nederlandse startup beleid. BZ heeft eind 2019 officieel een startup liaison in Singapore benoemd om een impuls te geven aan de ondersteuning van startups in de regio. Een van de activiteiten waar liaisons aan bijdragen zijn hubreizen, die vanuit BZ en RVO worden geïnitieerd. Naast deelname aan het SFFxSWITCH festival bestond het missieprogramma uit o.m. bedrijfsbezoeken aan Google en Signify, en informatieve sessies bij accelerators Golden Gate Ventures en Acceler Asia. Dit leverde de startups die voor het eerst naar Singapore kwamen inzicht in het Singaporese ecosysteem en de lokale zakencultuur.

Ook is er een corporate – startup lunch georganiseerd i.s.m. ADB DutchCham. Een interessante uitwisseling van *best practices* tussen Nederlandse multinationals en Nederlandse startups. Tijdens het i.s.m. The Startup Buddy georganiseerde 'Tables Turned' evenement kregen investeerders de mogelijkheid aan startups te pitchen wat ze te bieden hadden.

Maatschappelijke uitdagingen / Sustainable Development Goals

Singapore heeft sinds 2014 de ambitie om de eerste 'smart nation' ter wereld te worden. Die ambitie is groter dan de toepassing van ICT voor de digitale transformatie van de overheid alleen; innovatie is ook een middel om nieuwe economische kansen te benutten. Door een tekort aan arbeidskrachten, zet het land daarnaast sterk in op digitale technologieën zoals robotica en kunstmatige intelligentie (SDG 9).

Resultaten en follow-up

- Er wordt een Digital Working Group Nederland – Singapore opgericht. Dit betreft een interdepartementale werkgroep die samen met Singapore aan de slag gaat om digitaliseringsvraagstukken op te lossen, op onderwerpen als digitale overheid, Blockchain, Cybersecurity en AI.
- 'Port of Rotterdam' is samen met de 'Maritime Port Authority of Singapore' een project gestart om gezamenlijke standaarden te ontwikkelen, waarmee het mogelijk moet worden om digitaal de eigendomsrechten van ladingpapieren over te dragen. Daarmee kan een enorme papierstroom van handelsdocumenten, tussen de beide havens, gedigitaliseerd worden. In afstemming met 'UN/CEFACT' kan dit als basis voor een globale standaard gaan dienen
- Een van de deelnemende startups aan de missie, UNL, het Nederlands platform voor adresserings-, navigatie- en locatie gebaseerde diensten', realiseerde in een nieuwe samenwerking een startkapitaal van 2 miljoen euro. Met dit bedrag gaan zij verdere groei realiseren.
- Samenwerking met 'OpenNodes' werd gerealiseerd, om de Singaporese en Nederlandse blockchain ecosystemen met elkaar te verbinden. Beide partijen gaan ook kennis delen en gezamenlijke blockchainprojecten ontwikkelen. 'OpenNodes' is een digitaal platform van bedrijven en overheid, ondersteund door de Singaporese 'IMDA'.

In juni is een (virtueel) event georganiseerd in Nederland waarbij een aantal Nederlandse en Singaporese deelnemers aan de digitaliseringsmissie gezamenlijk kijken naar de tot nu toe behaalde resultaten van de samenwerking en toekomstige mogelijkheden.

Land	:	Finland
Datum	:	20 – 23 november 2019
Missieleiding	:	Special Envoy Techleap Prins Constantijn van Oranje
Type missie	:	Startupmissie
Delegatie	:	16 Nederlandse startups/scale-ups
Achtergrond	:	Missie naar de startup- en tech-beurs Slush in Helsinki.

Samenvatting

De uitgaande missie voor Nederlandse startups en scale-ups naar de beurs Slush is onderdeel van het startupbeleid van het ministerie van Buitenlandse Zaken waarmee internationalisering van startups en scale-ups wordt ondersteund. De deelnemers geven een waardering van 8,4 (schaal 0-10) aan deze missie. 78% van hen verwacht naar aanleiding van de missie een zakelijke overeenkomst af te sluiten.

Toelichting op de missie

Slush - door Nederland voor de derde keer bezocht - is één van de grootste startup- en tech-beurzen in Europa waar veel te halen valt voor Nederlandse startups op het gebied van investeringen, internationale contacten, klanten, en voor profilering van Nederland.

Het doel van de missie was:

- Creëren van een platform voor Nederlandse startups en scale-ups voor het versneld internationaliseren.
- Startups in contact brengen met investeerders, potentiële klanten en /of partners (bijv. grote bedrijven en overheden) en verbinden met internationale netwerken.
- Het Nederlandse startup-ecosysteem etaleren.
- Aantrekken van investeerders, startups en het verbinden van internationaal talent aan Nederland.

De deelname aan Slush was toegankelijk voor startups en scale-ups die zich in verschillende ontwikkelingsstadia bevonden. Aan de missie naar Slush namen vooral startups deel die zich in een vroege fase van ontwikkeling bevonden.

De belangrijkste onderdelen van het programma waren:

- Beursbezoek waarbij deelnemers gebruik konden maken van de Nederlandse Techleap.NL-lounge.
- Matchmaking voor de zestien deelnemende startups met onder andere grote bedrijven en investeerders.
- Netwerkreceptie met relevante lokale partijen.
- Netwerkevenement met inhoudelijke sessies met sprekers met kennis van het lokale startup-ecosysteem.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Alle deelnemers hebben verklaard te handelen naar de MVO-richtlijnen waarbij expliciet aandacht is gevraagd voor een risico-analyse ten aanzien van mensenrechten.

Maatschappelijke uitdagingen/SDGs

Startups leveren innovatieve antwoorden op een verscheidenheid aan maatschappelijke uitdagingen en leveren op die manier ook een bijdrage aan de SDGs, zoals 'innovatie' (SDG 9). Wanneer startups uitgroeien tot succesvolle ondernemingen leveren ze ook een belangrijke bijdrage aan de werkgelegenheid en economische groei (SDG 8). De deelnemende bedrijven hielden zich bezig met het ontwikkelen van innovatieve oplossingen op o.a. de volgende terreinen: Gezondheidszorg (SDG 3), *Smart Cities* (SDG 11) en duurzame energie (SDG 7 + 13). Een sessie over hoe startups, grote bedrijven en publieke instanties in Finland gezamenlijk werken aan het behalen van de UN SDGs maakte onderdeel uit van de missie.

Resultaten en follow-up

- Internationale positionering van Nederlandse startups is versterkt. Uit de evaluatie komt naar voren dat de deelnemers de missie gemiddeld een 8,4 geven; 78% van de deelnemers verwacht naar aanleiding van de missie een zakelijke overeenkomst af te sluiten.
- Promotie van het Nederlandse startup-ecosysteem op deze internationale beurs is bereikt. Er is hierbij nadruk gelegd op het aantrekken van buitenlandse startups en scale-ups, door aanwezigheid van National Point of Entry (RVO) en Nederlandse incubators en accelerators.

Land	Verenigde Staten
Datum	11 - 15 november 2019
Missieleiding	DG Milieu en Internationaal-Ministerie van IenW Roald Lapperre
Type missie	Handelsmissie
Delegatie	35 bedrijven
Achtergrond	Thema's circulaire economie, duurzame mobiliteit en klimaatbestendigheid

Samenvatting

Deze handelsmissie naar San Francisco en Los Angeles was een vervolg op een eerdere reis van de staatssecretaris van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) naar San Francisco en marge van de Global Climate Action Summit (GCAS) van september 2018. De samenwerking is verder versterkt op de thema's circulaire economie, duurzame mobiliteit en klimaatbestendigheid (resilience). DG Milieu en Internationaal nam de honneurs waar van de staatssecretaris van IenW die verhinderd was i.v.m. tijdelijke overname taken van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De meeste bedrijven zagen de missie als kans om relevante contacten te leggen met voor hen belangrijke stakeholders bij de overheid en het bedrijfsleven in Californië. Nederland werkt al verscheidene jaren nauw samen met Californië op het gebied van milieu en klimaat en heeft met name met CalEPA (het milieuministerie van Californië) een goede band opgebouwd. Californië heeft een ambitieus klimaatbeleid en is daarmee voorloper in de Verenigde Staten. In 2019 is de nieuwe 'groene' regering met Governor Newsom van start gegaan. De missie paste uitstekend in de meerjarige aanpak van IenW in Californië.

Belangrijkste onderdelen programma

- Holland Trade diner met gehele delegatie en netwerk San Francisco/Silicon Valley met ca. 150 gasten, ruimte voor collectieve match making.

- Deelname deel delegatie aan Business for Social Responsibility Conferentie, de jaarlijkse conferentie over duurzaamheid waar de grote bedrijven uit Silicon Valley en daarbuiten samenkomen (Apple, Google, Gap, Disney, Starbucks etc).
- Kennismaking met de nieuwe administratie in Sacramento/Californië, inclusief kennismaking voor bedrijven met beleidsmakers.
- Afspraken bedrijven op stedelijk/gemeentelijk/country niveau met San Francisco, Davis, Los Angeles, Santa Monica, Culver City.
- Deelname LA CoMotion conferentie, de jaarlijkse conferentie in Los Angeles over duurzame en slimme mobiliteit. Meerdere workshops gegeven door Nederlandse bedrijven.
- Gesprek met Metropolitan Water District en resilience gerelateerde bedrijven.
- Gesprek projectorganisatie van de Olympische Spelen LA 2028. Zij waren met name geïnteresseerd in de aanpak van de organisatie van duurzame evenementen en willen onder andere daarvoor Nederland bezoeken. LA wil voor de Spelen alleen bestaande sportfaciliteiten gebruiken en de infrastructuur aanpassen voor een betere bereikbaarheid per bijvoorbeeld openbaar vervoer en fiets.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

De doelstelling van de missie was het versterken van de samenwerking binnen de thema's circulaire economie, duurzame mobiliteit en klimaatbestendigheid, waarbij gezocht werd naar een balans tussen financiële winsten en het toevoegen van waarde aan zowel mens als planeet. Ook werd met deze missie aansluiting gezocht aan California 's groene beleid en daarmee aan het thema maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

De maatschappelijke uitdagingen kwamen terug in de thema's van de missie: circulaire economie (SDG 11, 12), duurzame mobiliteit (SDG 9, 11) en klimaatbestendigheid (SDG 11, 13).

Resultaten en follow-up

- Nederland/IenW bestendigt goede relatie met staat Californië door het tekenen van een Letter of Intent (LoI) over circulaire economie, duurzame mobiliteit en klimaatbestendigheid.
- Opzetten van een publiek-privaat samenwerkingsproject (Pre-PPS) voor Nederlandse bedrijven die circulaire economie concepten willen lanceren in Californië. Samenwerking richt zich specifiek op circulaire bouw, living labs en verduurzaming van festivals.
- Geplande follow-up missie naar Los Angeles over thema fiets/duurzame mobiliteit.
- Geplande inkomende missie over thema water en klimaatbestendigheid.
- Geplande follow-up missie over sport en circulaire economie naar Los Angeles.
- Deelname bekendmaking dat Ocean Cleanup de Interceptor beschikbaar stelt aan LA County voor een testperiode van twee jaar om plastic uit de Ballona Creek te verwijderen.
- Rijksdienst Wegverkeer tekent Letter of Intent (LoI) met California Department of Motor Vehicles (uitwisseling over toelatingseisen zelfrijdende auto).

Factsheets RVO

Missies uitgevoerd door RVO worden in de regel 3 maanden na afloop geëvalueerd, deze factsheet is bijgevoegd.

Land	Nigeria
Datum	26 - 27 november 2019
Missieleiding	Minister-president Mark Rutte, staatssecretaris Ankie Broekers-Knol, zakelijk missieleider Hans de Boer (VNO-NCW)
Type missie	Werkbezoek met economisch component
Delegatie	Kleine handelsdelegatie van 9 bedrijven
Achtergrond	Intensivering van economische relatie met Nigeria

Samenvatting

Minister-president Mark Rutte bracht op 26 en 27 november een bezoek aan Nigeria. De intensivering van de economische relatie stond bovenaan de agenda en de deelname van de minister-president en president Buhari onderstreepte het wederzijdse belang dat hieraan wordt toegekend. De minister-president presenteerde Nederland als belangrijke handelspartner die wil en kan bijdragen aan de diversificatie van de Nigeriaanse economie. Staatssecretaris Broekers-Knol vergezelde de minister-president tijdens het gesprek met President Buhari. Naast de economische componenten is er gedurende het gesprek aandacht besteed aan migratie en humanitaire kwesties. Een kleine handelsdelegatie met gevestigde belangen in Nigeria nam deel aan een

rondetafelgesprek met minister-president Rutte, president Buhari en zijn kabinet. Aan Nederlandse zijde hebben de bedrijven inzichtelijk gemaakt welke bijdrage zij kunnen leveren aan de maatschappelijke uitdagingen en welke obstakels zij ervaren in het Nigeriaanse ondernemersklimaat. In Lagos, het economisch centrum van het land, heeft vervolgens een tweede rondetafelgesprek plaats gevonden met de gouverneur van Lagos en zijn kabinet, premier Rutte en de handelsdelegatie.

Belangrijkste onderdelen programma

- Dialoog met president Buhari.
- Rondetafelgesprek met kabinet van Buhari en bedrijvendelegatie.
- Rondetafelgesprek met gouverneur van Lagos en bedrijvendelegatie.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Tijdens de dialoog met president Buhari en de bedrijvendelegatie was een verbetering van het ondernemingsklimaat, waaronder de strijd tegen corruptie, een van de hoofdonderwerpen van gesprek.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

Het bezoek richtte zich met name op maatschappelijke uitdagingen rondom de ontwikkeling van de landbouwsector (SDG 2) en inclusieve economische groei (SDG 8). De Nigeriaanse bevolking groeit harder dan de binnenlandse voedselvoorziening en het aantal banen. Het creëren van werkgelegenheid en de ontwikkeling van de landbouwsector is derhalve van groot belang waar Nederlandse bedrijven een bijdrage aan kunnen leveren. Nigeria wordt geplaagd door een conflict over land tussen boeren en herders. In de samenwerking tussen de deelstaat Niger en FrieslandCampina wordt ingezet op het stimuleren van de lokale melkproductie en het verminderen van spanningen tussen boeren en herders.

Resultaten en follow-up

- De bilaterale relatie met Nigeria is versterkt en heeft in de Nigeriaanse media tot positieve publiciteit over Nederland geleid.
- Nederland heeft zichzelf gepositioneerd als belangrijke handel- en investeringspartner die innovatieve oplossingen kan leveren voor complexe maatschappelijke uitdagingen.
- Er is overeenstemming bereikt over de oprichting van een bilaterale werkgroep handel & investeringen.
- Handels- en investeringsbelemmeringen zijn onder de aandacht gebracht op het hoogste niveau.
- FrieslandCampina heeft een MoU ondertekend met deelstaat Niger ter bevordering van de lokale melkproductie.

1ste kwartaal 2020

Land	Verenigde Staten
Datum	7-9 januari 2020
Missieleiding	Staatssecretaris Mona Keijzer en Special Envoy Techleap.NL Constantijn van Oranje
Type missie	Beursbezoek Consumers Electronics Show (CES) Las Vegas
Delegatie	50 startups
Achtergrond	4de deelname NL op CES - de grootste technologiebeurs ter wereld

Samenvatting

De Consumers Electronics Show (CES) in Las Vegas geldt als de grootste technologiebeurs ter wereld met 170.000 zakelijke deelnemers uit 160 landen. Voor het 4de opeenvolgende jaar werd een startup-missie naar de CES in Las Vegas georganiseerd. De Nederlandse innovatiekracht was zeer zichtbaar op de beurs met het zogenaamde Holland Tech Square met 50 high tech startups en daarnaast nog 20 Nederlandse bedrijven en organisaties zoals Philips, NXP, TomTom, EV-Box en R&D centrum Holst TNO. De investering in de CES beursdeelname werpt zijn vruchten af. Nederland wordt op de beurs gezien als "innovation leader". Nederland is bij de plenaire opening als enige land geroemd om zijn innovatiekracht en Nederlandse bedrijven hebben de volgende "awards" binnengehaald: [Best of Innovation in Sustainability, Eco-Design, and Smart Energy](#) en het keurmerk "Best of the Best" at CES van de tech site Engadget voor de Friese waterrecyclage-startup [Hydraloop](#).

Belangrijkste onderdelen programma

- Nederland nam het initiatief voor de zgn "Women in Tech Power Break", als plenair onderdeel van de officiële CES Programmering met internationale vrouwelijke tech-leiders.
- Holland Tech Square met 50 startups (7-10 januari).
- Rondetafelgesprek 'Trans-Atlantic CEO and Policy' met enkele CEO's en met US Secretary of Commerce, Secretary of Transport en CTO Witte Huis.
- Bijeenkomst 'Making Disruption Work' met internationale bewindspersonen, top-bedrijfsleven en investeerders over de impact van disruptie en hoe hiermee door verschillende landen en corporates wordt omgegaan.
- Ontmoeting staatssecretaris met plv-gouverneur van Michigan Garlin Gilchrist en Ambassadeur Hoekstra. Hier is onder andere gesproken over (verdere) samenwerking op thema's als Smart Mobility, cybersecurity en watermanagement.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Deelnemende ondernemers zijn zorgvuldig geselecteerd rondom thema's zoals *energie transitie & e-mobility, city living en circular economy*. Hiermee poogde het Holland Tech Square bewust een balans te vinden tussen toegevoegde waarde aan people, planet en profit en maakte maatschappelijk verantwoord ondernemen een centraal onderdeel uit van de missie. Het succes van deze inspanning bleek toen een van de Nederlandse bedrijven werd gekenmerkt als *Best of Innovation in Sustainability, Eco-Design and Smart Energy*.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs:

Startups kwalificeerden alleen voor deelname als hun product/dienst bijdroeg aan de SDGs. Daarmee werd met de missie bijgedragen aan meerdere SDGs nl goede gezondheid en welzijn (3), schoon water en sanitair (6), betaalbare en schone energie (7), industrie, innovatie en infrastructuur (9), duurzame steden en gemeenschappen (11), verantwoorde consumptie en productie (12), klimaat actie (13). In het kader van SDG 5 gendergelijkheid werden de "Women in Tech Powerbreak" en de "disruptie discussie" (d.m.v. nieuwe technologieën en producten maatschappelijke problemen oplossen) georganiseerd.

Resultaten en follow-up

- De beoogde doelen zijn bereikt. Nederland is op de CES als innovatieleider op de kaart gezet. De beursdeelname heeft geleid tot internationale profilering van de Nederlandse beursdeelnemers. De missie heeft voor de ondernemers tot waardevolle "leads" geleid, vooral ook met investeerders.
- Door de nauwe samenwerking met de CTA (de Amerikaanse branchevereniging voor de tech industrie) en de VS Ambassade en bijeenkomsten met Amerikaanse bewindspersonen en de plv-gouverneur van Michigan, is de relatie met de VS versterkt.

Land	België
Datum	13-15 januari 2020
Missieleiding	Minister Sigrid Kaag, voorzitter MKB-Nederland Jacco Vonhof
Type missie	Economische missie
Delegatie	ca. 50 MKB-ers
Achtergrond	MKB-handelsmissie slimme en duurzame mobiliteit

Samenvatting

Van 13 t/m 15 januari 2020 vond een handelsmissie plaats naar België onder leiding van de minister voor Buitenlands Handel en Ontwikkelingssamenwerking, Sigrid Kaag en voorzitter MKB-Nederland, Jacco Vonhof. Tijdens deze missie stonden duurzame en slimme mobiliteit, zoals fiets (infrastructuur), elektrisch vervoer, 'Mobility as a Service' (MaaS)-toepassingen, intelligente transportsystemen (ITS) en vergroening van (stedelijk) transport centraal. Als voorloper op het gebied van onder andere fietsinfrastructuur en duurzame mobiliteit liggen er veel kansen voor het Nederlandse bedrijfsleven bij onze zuiderburen. Tegelijkertijd valt er voor Nederland ook veel te leren van België wegens gedeelde maatschappelijke uitdagingen, zoals een hoge bevolkingsdichtheid en een grote vraag naar schone en duurzame mobiliteit.

Belangrijkste onderdelen programma

- Kennismakingsbijeenkomst in het Brusselse automuseum 'Autoworld', waar diverse Nederlandse en Belgische sprekers ingingen op mobiliteitsuitdagingen waar beide landen tegenaan lopen.

- Bijeenkomst met speeches van minister Kaag en Brusselse minister van Mobiliteit, gevolgd door deelsessies voor bedrijven op onderwerpen smart mobility, fietsen en elektrisch vervoer.
- Matchmaking voor bedrijven.
- Bezoek bedrijfs- en innovatiehub The Beacon, gevolgd door netwerkbijeenkomst.
- Veldbezoeken naar de Theunisbrug - een innovatieve oeververbinding en onderdeel van het Oosterweel-project - en het Vlaams Verkeerscentrum.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Deelnemers hebben een IMVO zelfscan ingevuld alvorens inschrijving voor de missie. Daarnaast is er op de missie app IMVO informatie gedeeld.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

Tijdens de missie was er een sterke focus op gedeelde maatschappelijke uitdagingen, waaronder de transitie naar schone en duurzame mobiliteit. Kansen bevinden zich vooral op het vlak van fietsveiligheid en fietsleasing, nieuwe businessmodellen voor slimme- en deelmobiliteit, het aanhaken bij MaaS-projecten, en de laadinfrastructuur voor elektrische auto's. Deze missie levert daarmee een bijdrage aan de klimaat ambities (SDG 13) en duurzame energiebronnen (SDG 7).

Resultaten en follow-up

- 76% van geïnterviewde bedrijven geeft aan naar aanleiding van deze missie een zakelijke overeenkomst af te hebben gesloten of gaan sluiten.
- Gedurende de missie zijn reeds twee zakelijke overeenkomsten gesloten, ter waarde van €600.000.
- Relaties met nieuwe gewestelijke regeringen in België zijn aangehaald.
- Bedrijven hebben duidelijke behoefte aan een follow-up, in het bijzonder op specifieke onderdelen zoals fietsinfrastructuur, elektrische vervoerinfrastructuur en onderaanneming van het Oosterweelproject. De digitale missie Antwerpen in september 2020 zal gehoor geven aan deze behoefte.

Factsheets RVO

Missies uitgevoerd door RVO worden in de regel 3 maanden na afloop geëvalueerd, deze factsheet is bijgevoegd.

Land	Israël en Palestijnse Gebieden
Datum	3 – 6 februari 2020
Missieleiding	Minister Sigrid Kaag
Type missie	Uitgaande economische missie
Delegatie	16 bedrijven en kennisinstellingen (16 deelnemers) die actief zijn op gebied van Circulaire Economie (innovaties en toepassingen), HTSM, ICT en Agri & Food
Achtergrond	Bezoek vond plaats in het kader van de bilaterale samenwerkingsfora met Israël en de Palestijnse Autoriteit

Samenvatting

Met Israël en de Palestijnse Autoriteit is afgesproken in principe iedere twee jaar bilaterale samenwerkingsfora te organiseren om de onderlinge betrekkingen op overheidsniveau, binnen het bedrijfsleven en op kennisgebied te versterken en te verdiepen. Met dit bezoek werd invulling gegeven aan het economische gedeelte van deze fora. Daarbij lag de focus van het economische programma in Israël op de thema's Circulaire Economie en HTSM, en in de Palestijnse Gebieden op ICT en Agri & Food. Bij deze onderwerpen is sprake van synergie tussen Nederlandse en lokale economische prioriteiten en positioneert Nederland zich als een betrouwbare en aantrekkelijke partner voor het bereiken van duurzame economische groei. Tevens is via deze missie de Nederlandse private sector gemobiliseerd voor het versterken van lokale private sectorontwikkeling en economische weerbaarheid in de Palestijnse Gebieden. Bij de werving van de economische missie werden bedrijven aangemoedigd om zowel Israël als de Palestijnse Gebieden te bezoeken, ondanks de verschillende marktkenmerken. 9 van de 16 deelnemers kozen hiervoor.

Belangrijkste onderdelen programma

- De economische missie bood aanknopingspunten voor een positieve, toekomstgerichte gezamenlijke agenda. Het programma bestond uit een combinatie van matchmaking, individuele en collectieve veldbezoeken en thematische seminars. In Tel Aviv en Ramallah

kwamen Nederlandse en respectievelijk Israëlische en Palestijnse bedrijven en kennisinstellingen samen tijdens netwerkbijeenkomsten die door minister Kaag werden geopend.

- Circulaire economie: Israël werkt momenteel aan een nationaal actieplan op het gebied van circulaire economie. Dit bezoek bood een kans om Nederland tijdig te positioneren als relevante samenwerkingspartner. Hiertoe opende minister Kaag een goed bezocht seminar over circulaire economie in Tel Aviv. Het seminar werd gecombineerd met matchmaking en leverde verschillende zakelijke kansen op voor deelnemers aan de missie.
- Innovatiesamenwerking: parallel aan de missie is een bezoek gebracht aan Israël door een delegatie uit regio Noord-Brabant met innovatieve bedrijven en kennisinstellingen op de terreinen mobiliteit en robotica. Minister Kaag opende de "2020 Mobility and Robotics Summit" die deze delegatie met de Nederlandse ambassade organiseerde. Tevens bezochten de minister en de delegatie, ook ter ondersteuning van de bilaterale innovatiesamenwerking, een bezoek aan Technion Israel Institute of Technology.
- Agri & food/ICT: in de Palestijnse Gebieden is landbouw één van de belangrijkste sectoren met economisch groeipotentieel. De Palestijnse ICT-sector is eveneens groeiende en biedt veel mogelijkheden voor de toekomst. Minister Kaag opende een netwerklunch voor Nederlandse en Palestijnse bedrijven en organisaties, waarbij deze kansen voor het voetlicht werden gebracht. Op maat gemaakte matchmakinggesprekken en veldbezoeken faciliteerden het leggen van nieuwe contacten en verdieping van bestaand contacten.
- Vrouwelijk ondernemerschap: minister Kaag sprak zowel in Israël als in de Palestijnse Gebieden met vrouwelijke ondernemers met uiteenlopende achtergronden over hun initiatieven, uitdagingen en successen.
- Bilaterale gesprekken: bovenstaande aanknopingspunten voor economische en politieke samenwerking werden tevens besproken in gesprekken op politiek niveau. Minister Kaag sprak in Israël onder anderen met minister van economische zaken Cohen, minister van milieu Elkin en minister van regionale zaken Hanegbi. In de Palestijnse Gebieden sprak minister Kaag onder meer met premier Shtayyeh, minister van landbouw Al-Atari en minister van water Ghuneim.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

In aanloop naar en tijdens het bezoek zijn de deelnemers aan de missie geïnformeerd over landenspecifieke MVO-aandachtspunten en het Nederlandse ontmoedigingsbeleid, dat ook strikt gehanteerd is bij de opzet van de missie. In haar gesprekken met Israëlische en Palestijnse collega's heeft minister Kaag het Nederlandse standpunt over een twee-statenoplossing en internationaal recht uitgedragen en beide partijen opgeroepen de onderhandelingen te hervatten. Tevens vroeg zij aandacht voor respect voor mensenrechten en de positie van het maatschappelijk middenveld en benadrukte zij het belang van Palestijnse verkiezingen. Mensenrechtenverdedigers en Palestijnen en Israëliërs die zich inzetten voor verzoening spraken gezamenlijk met minister Kaag.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

Tijdens het bezoek was er onder meer aandacht voor de internationale klimaatagenda (SDG 13) en (duurzame) economische groei (SDG 8), en de wijze waarop (circulaire) innovaties op het gebied van onder meer agri & food (SDG 2), water (SDG 6), mobiliteit (SDG 9), duurzame steden (SDG 11) en verantwoorde consumptie en productie (SDG 12) daaraan kunnen bijdragen. Ook speelde vrouwelijk ondernemerschap (SDG 5) een belangrijke rol in het programma. De missie heeft voortgang op maatschappelijke uitdagingen op dit vlak gestimuleerd door kennismaking, inspiratieverlening, kennisoverdracht en verkenning van samenwerkingsmogelijkheden (SDG 17).

Resultaten en follow-up

- Aanhalen en verbreden van de economische relatie met respectievelijk Israël en de Palestijnse Gebieden. Dit gebeurde o.m. door leggen van contacten en uitwisselen van expertise tussen Nederlandse, Israëlische en Palestijnse ondernemers, kennisinstellingen en overheden.
- Nederland is in Israël op de kaart gezet als partner voor klimaatoplossingen, met name op het gebied van circulaire economie. Op initiatief van de ambassade en i.s.m. de RVO zal, als de omstandigheden rondom het Coronavirus dat toelaten, in principe in najaar 2020 een bezoek van Israëlische influentials aan Nederland plaatsvinden om een verdiepingsslag te maken.
- Het seminar over circulaire economie en het aansluitende b2b-matchmaking-programma leverden zakelijke kansen en enkele concrete resultaten op voor de deelnemende Nederlandse partijen: zo is een Israëlische producent van materialen voor duurzame circulaire bouw voornemens een vestiging voor onderzoek en ontwikkeling in Nederland op te zetten, en

verkent een Nederlands architectenbureau samenwerking met een Israëlische ontwikkelaar van innovatieve software voor het openbaar vervoer.

- Ook is in Israël de academische (innovatie-)samenwerking kracht bij gezet via o.m. ondertekening van een MoU tussen Nederlandse en Israëlische kennisinstellingen om bilaterale R&D-samenwerking te versterken.
- De economische relatie tussen Nederlandse en Palestijnse bedrijven is dankzij deze missie tevens versterkt. Zo vond tijdens het bezoek een ondertekening van een samenwerkingsovereenkomst plaats tussen Nederlandse en Palestijnse bedrijven t.b.v. een *waste-to-energy*-centrale op de westelijke Jordanoever.
- Diverse Nederlandse deelnemers gaven aan dankzij op maat gemaakte programma's waardevolle contacten én *leads* te hebben opgedaan, en er zijn individuele vervolfbezoeken gepland.
- Nederland heeft zich middels deze missie daarnaast op de kaart gezet als betrouwbare partner en pionier op gebied van bevorderen van private sectorontwikkeling, o.m. door de lancering van een regionaal programma in samenwerking met de International Finance Corporation (lid van de Wereldbankgroep) dat zich richt op het versterken van de private sector, het ondersteunen van ondernemerschap en het creëren van nieuwe banen in de Palestijnse gebieden en andere economieën in het Midden-Oosten en Noord-Afrika.

Factsheets RVO

Missies uitgevoerd door RVO worden in de regel 3 maanden na afloop geëvalueerd, deze factsheet is bijgevoegd.

Land	Indonesië
Datum	9 – 13 maart 2020
Missieleiding	Minister Sigrid Kaag, minister Cora van Nieuwenhuizen, minister van staat Sybilla Dekker.
Type missie	Economische missie parallel aan het uitgaande staatsbezoek
Delegatie	112 bedrijven en kennisinstellingen (176 deelnemers) uit de sectoren agrifood, gezondheidszorg, maritiem, kust- en waterbeheer, afvalmanagement (circulaire economie) & watertechnologie, en luchtvaart
Achtergrond	Opvolging bezoek van minister-president Mark Rutte in 2019.

Samenvatting

Van 9 t/m 13 maart vond parallel aan het uitgaande staatsbezoek een economische missie plaats naar Indonesië met een grote delegatie van bedrijven en kennisinstellingen. De deelnemende bedrijven waren verdeeld over vier sectoren: agrifood, gezondheidszorg, maritiem kust- en waterbeheer, en afvalmanagement (circulaire economie) en watertechnologie. Daarnaast was er aandacht voor de luchtvaartsector. Voorzitter VNO-NCW, Hans de Boer, was zakelijk missieleider.

Tijdens de economische missie heeft Nederland zich kunnen presenteren als aanbieder van slimme oplossingen voor een duurzame toekomst. Deze missie bood Nederland, als grootste Europese investeerder in Indonesië, ook de mogelijkheid om belemmeringen in het investeringsklimaat aan te kaarten op het hoogste niveau. Nederlandse bedrijven hebben tijdens het staatsbezoek in Indonesië goede zaken gedaan. De missie heeft naar schatting ongeveer 1,2 miljard euro aan overeenkomsten en contracten tussen Nederlandse en Indonesische bedrijven opgeleverd. Het bezoek droeg in belangrijke mate bij aan de verdieping en verbreding van de betrekkingen met Indonesië. Door de aanwezigheid van het koninklijk paar en de indrukwekkende delegatie is Nederland op de kaart gezet als innovatieve partner om praktische oplossingen te vinden voor maatschappelijke uitdagingen.

Belangrijkste onderdelen programma

- Delegatieoverleg President Widodo, Indonesische ministers, koninklijk paar en de meereizende bewindspersonen.
- Ronde tafel met minister Luhut van Maritieme Zaken en Investerings, de meereizende bewindspersonen en vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven.

- Ruim 30 inhoudelijke seminars, netwerkbijeenkomsten en veldbezoeken voor de deelnemers uit de verschillende sectoren.
- Opening van het Netherlands Business Support Office (NBSO) in Surabaya.

MVO/mensenrechten/koppeling hulp en handel

Tijdens de deelnemersbijeenkomst voorafgaand aan de missie ontvingen de deelnemers een briefing over het belang van IMVO met specifieke aandacht voor Indonesië. Daarnaast is er tijdens de plenaire opening aandacht besteed aan IMVO aspecten van zaken doen in Indonesië. In aanvulling op deze generieke IMVO-aandacht voor de hele missie, was IMVO een belangrijk onderwerp tijdens de ronde tafel over duurzame palmolie in aanwezigheid van minister Sigrid Kaag.

Maatschappelijke uitdagingen / SDGs

De missie richtte zich primair op de economische samenwerking tussen Nederland en Indonesië voor het ontwikkelen van oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Er is daarbij gekozen voor inzet op water, circulaire economie, landbouw en de gezondheidszorg – SDGs 2, 3 en 6 – in lijn met de bestaande Nederlandse economische inzet in Indonesië.

Resultaten en follow-up

- Nederland heeft zich in de vier sectoren weten te profileren als een innovatieve speler die kan bijdragen aan het oplossen van verschillende maatschappelijke uitdagingen.
- Handels- en investeringsbelemmeringen zijn onder de aandacht gebracht op het hoogste niveau.
- 25 akkoorden gesloten met andere bedrijven, kennisinstellingen of overheidsorganisaties, variërend van memoranda van overeenstemming en intentieverklaringen tot contracten, met een geschatte waarde van ongeveer 1,2 miljard euro.
- De Indonesische autoriteiten hebben toegezegd weer importvergunningen te verstrekken aan Nederlandse bedrijven die uien en zuivelproducten exporteren naar het Aziatische land.

Factsheets RVO

Missies uitgevoerd door RVO worden in de regel 3 maanden na afloop geëvalueerd. Deze evaluatie wordt op dit moment uitgevoerd.
